

chiefwereld nodigde ons uit om toch onbeschroomd gebruik te maken van de rijkdommen die rijks- en gemeentearchieven ook op kerkhistorisch gebied beheren (het is raadzaam van te voren zijn vragen schriftelijk in te sturen).

Deze en dergelijke punten betroffen bijzonderheden die alle van belang zijn, als het erom gaat een beter zicht te krijgen op de politieke en sociale context van de negentiende-eeuwse theologie. Gelukt het de kerkhistorici een goed beeld daarvan te ontwerpen (en blijven ze niet al te descriptief), dan mogen we hopen dat ook de systematici er hun voordeel mee kunnen doen. In dit verband wees Houtepen nogmaals op de scholing, die men bij de studie van de eigentijdse bevrijdingstheologie krijgt ten voordele ook van de kerkgeschiedbeoefening: we leren hoe de theologie ingebed is in samenleving en cultuur.

Het geheel van deze dag overziende, is mijn persoonlijke indruk, dat bij de studie van het verleden interdisciplinaire samenwerking, ook die van historici met systematici, alleen maar vruchtbaar is. Zeker bij dit symposium bleek nog eens, hoe onze eigen negentiende eeuw deel uitmaakt van de Europese geschiedenis en hoe de kennis van de theologiegeschiedenis van de ons omringende landen nodig is voor een goed begrip van de Nederlandse ontwikkelingen. Maar dat vertegenwoordigers van verschillende disciplines het gevaar lopen langs elkaar heen te praten, is ook gebleken. Hadden we van te voren niet duidelijker begrippen als "politieke theologie" en "seculum" moeten omschrijven? Ik vrees, dat zelfs woorden als "openbaring" en "kerk" heel verschillend gebruikt werden. In ieder geval zal ieder het erover eens zijn, dat dit symposium slechts een eerste kennismaking kon zijn met de aan de orde gestelde problematiek. Zelf hoop ik dat in *DNK* het gesprek hierover wordt voortgezet. Ik kan nu al medelen dat in het eerstvolgende nummer *Bornewasser* een nadere beschouwing zal geven over het onderwerp; allerlei vragen betreffende "politieke theologie in de negentiende eeuw" die nu moesten blijven liggen, zullen dan alsnog aan bod kunnen komen.